

АНАЛІЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ УЧАСТІ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

© Когут У.І., Найчук-Хрущ М.Б., 2012

Розглянуто особливості процесів міжнародної економічної інтеграції на сучасному етапі розвитку світової економіки. Уточнено визначення поняття “міжнародна економічна інтеграція”. Досліджено участь України у міжнародних інтеграційних процесах на сучасному етапі та проаналізовано наслідки і результати такої участі.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, інтеграційні процеси, Світова Організація Торгівлі (СОТ).

U. Kogut, M. Naychuk-Khrushch
Lviv Polytechnic National University**THE ANALYSIS OF RESULTS OF UKRAINE'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL INTEGRATION PROCESSES**

© Kogut U., Naychuk-Khrushch M., 2012

In the article the features of international economic integration processes on the modern stage of world economy development are considered. Determination of concept "international economic integration" is specified. The Ukraine participating in international integration processes and results of such participation are analysed.

Key words: international economic integration, integration processes, World Trade Organization (WTO)

Постановка проблеми. Зростання міжнародного руху товарів і послуг, а також факторів виробництва (капіталу, робочої сили, технології), зростання взаємозалежності національних економік сприяє інтернаціоналізації господарського життя у фінансовій, інвестиційній, технологічній та інших сферах. Це зумовлює переплетення та взаємопроникнення національних економік з метою ефективнішого їх функціонування. Внаслідок цього закономірним процесом стає економічна інтеграція.

Інтеграційні процеси, які активізувались у другій половині ХХ ст., відбуваються як на мікро-, так і на макрорівнях. На мікрорівні цей процес відбувається шляхом взаємодії господарюючих суб'єктів (підприємств, організацій). На макрорівні економічна інтеграція базується на розвитку міжнародної торгівлі товарами та послугами, зростанні міжнародного руху факторів виробництва, проведенні спільної валютної політики, які набирають форми міждержавних угод, погоджених з національними стратегіями економічного і політичного розвитку [1].

Україна також не перебуває осторонь інтеграційних процесів, співпрацюючи з багатьма країнами на двосторонній і багатосторонній основі та беручи участь в міжнародних організаціях. В таких умовах важливим завданням є визначення та оцінювання результатів участі нашої держави у міжнародних інтеграційних процесах на сучасному етапі розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме поняття “інтеграція” (від лат. слів *integer* – цілий та *integratio* – відновлювати, поповнювати) означає поєднання в ціле окремих частин, елементів, які набувають деяких ознак цілого [1, 2].

Міжнародну економічну інтеграцію в економічній літературі визначають, як:

– вищу форму інтернаціоналізації господарського життя, що передбачає зближення і взаємоприспособлення всіх структур національних господарств [3, с. 234];

– найвищий рівень розвитку міжнародних економічних відносин, який характеризується взаємним переплетінням економік різних країн, проведенням узгодженої державної політики, як у взаємних економічних відносинах, так і у відносинах з третіми країнами [4, с. 14];

– об'єктивний, усвідомлений і спрямований процес зближення, зрощення і взаємодії національних господарських систем, що містить потенціал саморегулювання і саморозвитку, в основу якого покладено економічний інтерес самостійних господарюючих суб'єктів і міжнародний поділ праці [1, с. 360];

– процес економічної взаємодії країн, що сприяє зближенню господарських механізмів, яка приймає форму міждержавних угод та узгоджено регулюється міждержавними органами [2, с. 361].

Враховуючи вищенаведені твердження та проведені дослідження за проблемою, запропоновано таке трактування поняття “міжнародна економічна інтеграція”: це закономірний та цілеспрямований процес взаємодії національних економік, який базується на їх економічних та політичних інтересах, реалізується у формі міждержавних угод та регулюється на міждержавному рівні.

До факторів, які сприяють міжнародній економічній інтеграції, зараховуємо: розвиток і поглиблення міжнародного поділу праці; подальший розвиток виробничих сил під впливом науково-технічного прогресу; розвиток міжнародної торгівлі товарами та послугами; зростання міжнародного руху факторів виробництва; зростання транспортних та комунікаційних можливостей; тісне переплетення національних економік на мікрорівні; створення та діяльність міжнародних організацій в усіх сферах людського життя; розвиток процесів глобалізації у світовій економіці [1, 2].

Варто відзначити і фактори, що не сприяють або унеможливають інтеграційні процеси. До них зараховують ідеологічні розбіжності, традиційні конфлікти між країнами, світові релігії [1, 2].

Міжнародні економічні інтеграційні процеси можуть характеризуватися різною глибиною взаємопроникнення національних економік. Залежно від ступеня інтегрованості національних економік розрізняють різні форми (етапи) інтеграційних процесів, кожна з яких має свої характерні особливості. До таких форм, зокрема, належать [1–3,5]:

1) зона вільної торгівлі, що передбачає створення пільгової зони регіонального типу, у межах якої відбувається повна відміна митних тарифів у взаємній торгівлі за збереження національних митних тарифів у відносинах з третіми країнами;

2) митний союз – об'єднання двох чи більше держав в єдину митну зону. Для нього характерні такі ознаки, як узгоджена відміна групою країн національних митних тарифів, введення спільного митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі щодо третіх країн;

3) спільний ринок, при якому країни, що інтегруються, домовляються про свободу руху не тільки товарів і послуг, а й факторів виробництва – капіталу, робочої сили;

4) економічний союз, який передбачає об'єднання національних економік кількох країн на основі митного союзу, спільного ринку, уніфікації фінансових систем і проведення спільної валютної політики.

Більшість інтеграційних об'єднань, що виникають та розвиваються у сучасній світовій економіці, ставлять перед собою певні цілі, основними серед яких є: використання переваг економіки масштабу; виконання завдань торгової політики; сприяння структурній перебудові економіки; підтримка молодих галузей виробництва; створення сприятливого зовнішньополітичного середовища; можливість регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні [1–3].

Цілі статті. Метою статті є дослідження процесів міжнародної інтеграції на сучасному етапі розвитку світової економіки та аналізування результатів залучення України до певних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна є членом об'єднання Співдружності Незалежних Держав (СНД), Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), членом міжнародної організації ГУУАМ.

Однак, проводяться заходи, зокрема укладаються угоди та програми, які сприяють розвитку відносин між Україною та ЄС. Зокрема, у 1994 р. в Люксембурзі була підписана Угода про партнерство та співпрацю між Європейським Союзом та Україною. У листопаді 1995 р. Європарламент ратифікував цю Угоду. Основними цілями Угоди є [5]:

- 1) розвиток тісних політичних стосунків на засадах регулярного діалогу з політичних питань;
- 2) сприяння торгівлі, інвестиціям та гармонійним економічним відносинам;
- 3) закладання фундаменту для взаємовигідної економічної, соціальної, фінансової, громадської, науково-технічної, культурної співпраці;

4) підтримка зусиль України, спрямованих на зміцнення демократії та завершення переходу до ринкової економіки. Україна першою з країн, що входили до СРСР, підписала з ЄС таку угоду.

У 1999 р. була прийнята Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, у якій особливий наголос робиться на сприяння демократичним перетворенням в Україні. У Стратегії також підкреслюється, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке ґрунтується на спільних цінностях та інтересах, є чинником зміцнення миру, стабільності та процвітання в Європі [5].

Зі свого боку, Україна розробила національну програму інтеграції в ЄС. У 1998 р. вийшов Указ Президента про затвердження “Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу”. У “Стратегії” передбачалося 17 напрямів щодо сприяння входження України до ЄС, які реалізовано до 2007 р..

Україна співпрацює у більшості найважливіших глобальних організацій. Насамперед це Організація Об’єднаних Націй (ООН) та її структури. Україна була серед членів – засновників ООН у 1945 р. У Генеральній Асамблеї організації наша країна має рівні права з усіма членами ООН. Вона бере активну участь у роботі головного економічного органу ООН – Економічній і соціальній раді (ЕКОСОП), а також в Організації ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) та інших органах, пов’язаних з економікою. Крім того, Україна вступила до таких могутніх та значимих у світовій економіці організацій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Організація міжнародної цивільної авіації (ІКАО) та ін. Варто відзначити вступ України до однієї з найбільш розвинених міжнародних торговельних організацій – Світової організації торгівлі (СОТ) [5].

Важливим кроком на шляху до європейської інтеграції став вступ України до СОТ. 10 квітня 2008 р. Україна ратифікувала протокол про вступ до Світової організації торгівлі, а 16 травня 2008 р. офіційно стала 152-м членом СОТ. Сьогодні СОТ – це 152 країни, на які припадає понад 95% світового торговельного обороту. Усі сусіди України (крім Росії та Білорусі) є членами СОТ [6].

Світова організація торгівлі (раніше – Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ)) має на меті поступове усунення різноманітних форм дискримінації в торгівлі, її загальну лібералізацію. Проте, не лише питання організації торгівлі входять у сферу діяльності СОТ, особливе місце займають і проблеми загального розвитку економіки країн-учасниць.

Саме вступ України до СОТ спричинив чи не найбільше дискусій у політичній, економічній та науковій спільноті як вітчизняній, так і іноземній. Сьогодні не має спільної думки дослідників щодо позитивності чи негативності результатів такого кроку. Єдина думка, якої всі притримуються, що такий крок був неминучим та економічно необхідним. А вже його використання на користь України та наслідки багато в чому залежать і від внутрішньодержавних чинників (як політичних, так і економічних).

Членство України у СОТ, за попередніми оптимістичними прогнозами, мало сприяти розвитку міжнародної торгівлі, зокрема:

- 1) полегшити доступ українських товарів практично на всі світові ринки;
- 2) покращити структуру українського експорту на користь продукції з високим ступенем обробки;
- 3) забезпечити справедливе вирішення спорів та дієвий механізм захисту інтересів національних виробників на світових ринках [6, 7].

Проте, оцінки експертів щодо результатів такої інтеграції через чотири роки і надалі є неоднозначними. Так, загалом, після вступу України до СОТ кожен сектор економіки відчув певні переваги та недоліки.

Однією з найбільших переваг є те, що членство в СОТ дало змогу Україні підписати в червні 2010 р. Угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та започаткувати переговори з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі, які наближаються до завершення, а також розпочати консультації стосовно укладення угод про вільну торгівлю з Канадою, Туреччиною, Сінгапуром, деякими іншими країнами.

Проте, прицільний погляд на окремі галузі, дозволяє визначити як позитивні, так і негативні тенденції.

Якщо, наприклад, розглянути аграрний сектор української економіки, то, як свідчать статистичні дані, у 2008 р. Україна експортувала продукції на суму близько 67 млрд. дол. США, де майже 11 млрд. дол. припадало на сільськогосподарські товари, а вже у 2009 р. експорт знизився до 39,7 млрд. дол., з яких 9,5 млрд. дол. належало до аграрного сектору. Частка сільськогосподарських продуктів у структурі експорту збільшилась з 16 % у 2008 р. до 24 % у 2009 р. [8]. Така ситуація значною мірою визначається скасуванням експортних квот на зернові культури внаслідок вступу до СОТ і є загалом позитивним явищем для сільського господарства. Проте 2008–2009 рр., як відомо, роки світової фінансової кризи, тому, звичайно, також треба враховувати і її вплив на економіку країни.

Звичайно, для сільського господарства членство України в СОТ має й негативні наслідки. Так, у 2008 р. в результаті вступу до СОТ, Україна значно відчула послаблення імпорتنих мит, внаслідок чого за цей рік, за даними Держкомстату України, було імпортовано м'ясної продукції значно більше ніж у 2007 р.: імпорт м'яса великої рогатої худоби у 2007 р. становив 9,1 тис. т., а в 2008 р. – уже близько 18,7 тис.т.; імпорт свинини у 2007 р. становив 62,3 тис.т., а у 2008 р. – 178,8 тис.т., що в 2,9 разу більше ніж у попередньому році [9].

Загалом щодо позитивних наслідків вступу до СОТ для сільського господарства, то олійна галузь є чи не єдиною галуззю у сільському господарстві, продукція якої успішно експортується до ЄС [10, 11]. Спостерігається налагодження виробництва та експорту олії завдяки нульовій експортній ставці мита.

Щодо зернової галузі, то, здавалось, вступ до СОТ мав би відкрити для України ринки країн ЄС. Але протягом останніх років Україна продавала зерно здебільшого державам Близького і Далекого Сходу. На Близькому Сході вітчизняний продукт конкурує з турецьким зерном, на Далекому Сході – з американським та російським. Та Євросоюз посилив вимоги до якості зерна, в результаті чого Україна змушена була ухвалити нові нормативи щодо класифікації зерна, що істотно вплинуло на його вартість на європейському ринку [11].

Якщо розглядати вплив членства в СОТ на такі провідні галузі-експортери, як металургійна, хімічна та енергетична, то з червня по грудень 2008 р. (починаючи з наступного місяця після вступу України до СОТ), частка експорту чорних металів зменшилася до 39 %, хоча в попередні періоди трималась на рівні 41–43 %, а хімічної продукції – до 8 % порівняно з 9–11 % в попередні періоди. На таку ситуацію значною мірою впливає зниження попиту та цін на зовнішніх товарних ринках через кризові явища у світовій економіці, особливо у четвертому кварталі 2008 р., оскільки до жовтня 2008 р. спостерігалось зростання експорту продукції цих галузей [12].

Станом на початок 2012 р., частка промислової продукції України, що експортується, коливається на рівні 50 % від загального обсягу промислового виробництва в державі [13]. Понад третину вартості загального експорту припадає на продукцію металургійної галузі, а частка в експорті продукції хімічної та нафтохімічної промисловості становить 20%, машинобудівної – 17 %. Така структура ВВП і його залежність від зовнішньоекономічної діяльності підтверджує важливість розвитку зовнішньої торгівлі, необхідність нарощування експорту, розширення доступу українських товарів на зовнішні ринки, проте, і свідчить про надзвичайну чутливість вітчизняної промисловості до зовнішніх процесів, обмежень, конкуренції тощо.

Так, створення занадто високих екологічних вимог для продукції хімічної промисловості фактично спричинило в цій галузі кризовий стан у питаннях виходу на зовнішній ринок.

Загалом відомо, що при вступі у будь-які торговельні об'єднання можливою є ситуація, за якої національні ресурси можуть відпливати із менш розвинених країн-учасниць об'єднання до більш розвинених; може зростати кількість злиттів підприємств, що посилює панування монополій та зростання цін на певні види продукції тощо. Аналізуючи вплив членства України в СОТ на такі сфери вітчизняної економіки, як сільськогосподарська, металургійна, хімічна, енергетична, можемо відзначити, що всі вони загалом мають досить значний потенціал для участі у конкурентній боротьбі на умовах членства в певній міжнародній організації. Однак для досягнення такого

економічного ефекту, який можна отримати від перебування в інтеграційному об'єднанні, необхідним є привести у відповідність до вимог СОТ та ЄС систему технічної стандартизації України, покращити матеріально-технічну базу виробництва, а також впроваджувати новітні технології, розширювати асортимент конкурентоспроможної продукції тощо. Тобто істотне значення тут належить внутрішній політиці та стратегії держави у ставленні до національного ринку. Проте події останніх років продемонстрували, що значні поступки заради швидкої інтеграції до СОТ, і надання пріоритету політичним, а не економічним факторам, призвели до того, що ринок став незахищеним та болісно реагуючим на коливання цін у світі [10].

Хоча можна стверджувати про намагання Української влади протягом останнього часу зайняти активнішу позицію у питаннях квотування зовнішньої торгівлі. Проте часто вони мають характер не зовсім економічно виваженої політики, а хаотичних дій у напрямку “вибивання” певних економічних пільг. Так, у вересні 2012 р. Україна заявила про наміри підвищити імпорتنі тарифи на понад 300 товарів [14]. Як зазначають фахівці, якщо держави СОТ не погодяться на переговори з Україною з цього питання, це може бути аргументом на користь вступу України до нового Митного союзу між Росією, Білоруссю та Казахстаном. Також українські урядовці можуть використати такий хід з метою змусити Європейський Союз до нових поступок і полегшити шлях інтеграції країни до європейського простору [14]. Загалом остаточну оцінку таким діям варто давати з позицій отриманих результатів у вигляді пільг чи проференцій для вітчизняної економіки та промисловості.

Загалом фахівці зазначають, що через те, що Україна має високий рівень залежності від зовнішньої торгівлі, її економіка виявилась надто вразливою до впливу негативних факторів глобальної кризи, від чого страждають не лише товаровиробники, а й населення [10]. Сьогодні, можемо зазначити, що в Україні приміряли на себе не найоптимістичніший сценарій розвитку вступу до СОТ.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в сучасних умовах розвитку суспільства ефективність функціонування національної економіки визначається не тільки результатами внутрішньої виробничо-господарської, інноваційно-інвестиційної, фінансово-економічної та інших видів діяльності, а й значною мірою залежить від участі та ролі економіки країни в системі світогосподарських зв'язків. Конкурентоспроможність національної економіки, яка є запорукою її економічного зростання, залежить не тільки від ефективності функціонування її господарюючих суб'єктів на внутрішньому ринку, а й істотно – від їх місця та позицій на зовнішньому (міжнародному) ринку. Саме експортна діяльність є одним з основних джерел валютних надходжень, що створює можливості для подальшого інвестування в економіку країни з метою її розвитку.

Україна, здобувши незалежність та ставши на новий шлях розвитку, теж співпрацювала з економіками інших країн на різних рівнях та у різних формах. Важливим позитивним кроком на шляху до європейської інтеграції став вступ України до СОТ. Проте сьогодні, можемо зробити висновки, що Україна вибрала не найоптимістичніший сценарій розвитку вступу до СОТ та, відповідно, таке членство не дало очікуваних надто позитивних результатів. У подальшому результати аналізування впливу вступу та членства України у СОТ доцільно враховувати під час вивчення перспектив майбутньої участі та розвитку інтегрування України у світогосподарський простір.

1. Вітлінський В.В., Маханець Л.Л. *Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності: Навч. посібник.* – К.: КНЕУ, 2008. – 432 с. 2. Киреев А. П. *Международная экономика. В 2-х ч. – Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов.* – М.: Междунар. отношения, 1999. – 416 с. 3. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. *Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – 6-те вид., стер.* – К.: Знання, 2006. – 406 с. 4. *Міжнародна економіка: Навч. посібник // Під. заг. ред. О.Г. Гупала.* – К.: Хай-Тек Прес, 2007. – 368 с. 5. *Міжнародна економіка: Підручник / А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін.; За ред. А.П. Румянцева.* – К.: Знання-Прес, 2003. – 447 с. 6. *Україна і Світова організація торгівлі [Електронне джерело] Режим доступу: <http://wto.in.ua>*. 7. *Україна і СОТ. Магазин ділової книги “Власна справа” [Електронне джерело] Режим доступу: http://www.vlasnasprava.info/ua/dozvil/standard.html?_m=publications&_t=rec&id=10162*. 8. *Аграрний сектор забезпечив чверть валютних надходжень – УАК. Уніан – економіка. '03.2010р. [Електронне джерело] Режим доступу: остійна*

адреса Статті: <http://economics.unian.net/ukr/detail/38904>. 9. Офіційна Інтернет-сторінка Державної служби статистики України [Електронне джерело] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 10. Дунська А.Р. Економічні анслідки вступу України до СОТ // А.Р. Дунська, К.С. Юрова [Електронне джерело] Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=34422>. 11. Пахомова Н.І. Деякі наслідки інтеграції України у світову торговельну систему в результаті приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ) // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" [Електронне джерело] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=757>. 12. С. Чигир. СОТ шкодить Україні? // Електронне видання – Українська правда. Економічна правда. 19.01.2010 р. [Електронне джерело] Режим доступу. 13. Україна планує підвищити мита в СОТ – іноземна преса // Електронне видання – ВВС Україна. 25.09.2012 р. [Електронне джерело] Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/press_review/2012/09/120925_foreign_press_ko.shtml. 14. Баяр А. Наслідки вступу до СОТ для української економіки: оцінка цінової конкурентоспроможності / А. Баяр, І. Кобута, Є. Шкарбан, В. Жигadlo, О. Шевцов // Матеріали Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки ПРООН. м. Київ: – 2008. – 24 с. [Електронне джерело] Режим доступу: http://wto.in.ua/files/content/pdf/naslydky_un_2007.pdf.

УДК 331.522.4 (477)

В.К.Міга

Прикарпатський інститут ім. М. Грушевського МАУП

АСИМЕТРИЧНІСТЬ ПОЛОЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ ПРАЦІ

© Міга В.К., 2012

Проаналізовано тенденції розвитку сільського ринку праці з позиції оцінки його асиметричності (структурної, ринкової, інформаційної, гендерної, територіальної і соціально-демографічної). Висвітлено особливості їх прояву, які дозволяють комплексно оцінювати негативні явища у розвитку трудового потенціалу села і визначити пріоритетність вирішення територіальних, демографічних, соціальних та економічних проблем розвитку сільських територій.

Ключові слова: трудовий потенціал, сільські території, асиметричність ринку, кадровий потенціал, ринок праці, зайнятість, безробіття.

V. Miga

Grushevskiy Precarpathian Institute IAPM

ASYMMETRY OF THE LABOUR MARKET'S SUBJECTS POSITION

© Miga V., 2012

The analysis of trends in rural labor market position for its asymmetry (structural, market, information, gender, territorial and social - demographic). The features of their display that allows to examine the negative phenomena in the development of labor potential of the village and prioritize resolution of territorial, demographic, social and economic problems of rural development.

Key words: labor potential, rural areas, asymmetric property of labor market, skilled potential, labor market, employment, unemployment.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки потребує значного підвищення ефективності використання людських ресурсів, основним індикатором якої виступає ринок праці. Сучасний ринок праці характеризується значним напруженням внаслідок зниження попиту на робочу силу. Зниження рівня реальної заробітної плати, зростання чисельності вивільнених